

Gellnerově filozofii dějin, který vycházel především z jeho knihy *Pluh, meč a kniha* a z posmrtně vydané nové knihy o nacionalismu a z jeho odpovědí na komentáře jednotlivých autorů sborníku, vydaného při příležitosti jeho nedožitých sedmdesátin. Gellnerova „struktura lidských dějin“ je pokusem o nejobecnější pohled na dějiny lidstva. Připomíná antropologický evolucionismus, ale je obohacen o weberovský respekt k proměnlivým historickým konstelacím tří elementů každé společnosti, tj. ekonomie, moci a vědění. Za nejdůležitější událost lidských dějin považuje Gellner vznik moderní evropské společnosti, společnosti průmyslové, která se opírá o vědu a o demo-

kracii. Exit z agrární společnosti byl podmíněn paralelním působením celé řady sociálních, hospodářských a kulturních proměn. Nebyl to vývoj nutný a není to také vývoj, který by přinášel lidem pouze zlepšení jejich osudu. Je to vývoj k větší racionalitě, a tím i posun k většímu odkouzlení.

Měli bychom si přát, aby konferenci o takové kvalitě bylo v Praze co nejvíce a abychom byli s jejich pomocí vtahováni do evropského intelektuálního rozhovoru. Měli bychom rovněž poděkovat CEFRES za neúnavnou činnost, která nás přibližuje Evropě.

Jiří Musil

Polská Sociologická encyklopedie

Na jaře roku 1998 vyšel ve varšavském nakladatelství Oficyna Naukowa první svazek původního díla polských autorů *Encyklopedia socjologii*, obsahující hesla začínající písmeny A-J. Celá encyklopedie bude čtyřdílná, přičemž další dva svazky se objeví v příštím roce a poslední roku 2000.

Jak vyplývá z předmluvy W. Kwaśniewicze, předsedy redakční rady encyklopedie, záměr jejího zpracování vznikl roku 1988. Potřeba takového díla byla ale v Polsku pocítována již delší dobu, a to tím spíše, že vysoké úrovni polské sociologie neodpovídala skutečnost, že zatím práci encyklopedického charakteru nedisponovala. Pro to, aby byl realizován záměr tohoto druhu, hovořil též nedostatek syntetických sociologických monografií, moderních učebnic i obtíže s dostupností zahraniční literatury.

Organizačním a technickým centrem přípravy encyklopedie se stala Jagellonská univerzita v Krakově, zejména její Sociologický institut, jehož členem je rovněž předseda redakční rady. Na jejím zpracování se podíleli nejvýznamnější polští sociologové působící v Polsku, ale také na vysokých školách ve Velké Británii, USA a Kanadě.

Encyklopedie chce být kompendiem otázek, jimiž se zabývá současná světová sociologie se zvláštním důrazem na problémy, jež jsou živé v polském sociologickém prostředí. Hesla

jsou rozdělena do těchto tematických skupin: dějiny sociologie; sociologie a příbuzné vědy; epistemologické a metodologické otázky sociologie; velké teorie společnosti a kultury; teoretické kategorie sociologické analýzy; sociálně ekonomická učení, ideologické proudy a společenská hnutí; aplikace sociologie ve společenské praxi.

Redakční rada stála podle W. Kwaśniewicze před rozhodnutím, týkajícím se obecnosti zpracování obsahů hesel. Nakonec se přiklonila k názoru, že hesla mají mít problémový, nikoli slovníkový charakter. To znamená, že jde o pojednání různého rozsahu, která synteticky zpracovávají daný problém v souladu s teoretickým stanoviskem autora. Encyklopedie tudíž nepreferuje určitá paradigmatata pěstování sociologických výzkumů a reflexí. Otvářejí se v ní jak proudy, které byly a jsou v Polsku rozvíjeny, tak ty, které sice mezi polskými sociology zatím rozšířeny nejsou, ale ovlivňují tvář současné světové sociologie.

Podle Kwaśniewicze je tedy předkládané dílo typickou „makropedií“. Možnost používat je jako „mikropedii“ zajistí jmenový i věcný rejstřík, který bude obsahovat poslední díl.

Encyklopedie je určena hlavně sociologům, představitelům jiných společenských věd, učitelům, profesionálním i neprofesionálním organizátorům veřejného života, publicistům a studentům.

Vzhledem k tomu, že na konci jejího prvního svazku je uveden heslář dalších tří dílů,

lze si již nyní učinit dobrou představu o obsahovém zaměření celé publikace.

Český čtenář se samozřejmě nemůže ubránit určitému srovnání polské encyklopedie s naším dvojsvazkovým *Velkým sociologickým slovníkem*, který vyšel v dubnu 1997, a to už proto, že obě tyto publikace vznikaly ve stejné době a soudě podle formátu, způsobu tisku i počtu stránek prvního dílu (376) mají i přibližně stejný rozsah. Zdá se, že nejnapadnější rozdíly mezi nimi lze shrnout do několika bodů.

1. Zatímco česká publikace výrazně přehazuje do řady souvisejících oborů a zabývá se i tzv. realiiemi a v tomto smyslu je často spíše slovníkem společenských či humanitních věd, jakož i politického a veřejného života a někdy vlastně prostě i cizích slov, polské dílo je zřetelně „sociologičtější“. Z „mimosociologických“ hesel obsahuje skutečně jen ta, která mají k sociologii bezprostřední vztah. V prvním svazku jsou to např. hesla antropologie, demografie, ekologie, etnicita, étos, filozofie, fundamentalismus, globalizace, historie, industrializace a jazyk a komunikace.

2. S tím souvisí i počet a rozsah hesel. Česká publikace je v pravém slova smyslu slovníkem, v němž je místo i pro hesla několikařádková, jakož i pro odkazy na jiná hesla. Polské dílo je naopak encyklopedií v původním osvěcenském významu. Počet hesel je v ní výrazně omezen, hesla mají globálnější ráz a jejich zpracování je většinou mnohem rozsáhlejší. Žádné z hesel již vydaného svazku nemá méně než dvě stránky, ale jsou zde i hesla osmistránková. A tak např. tento svazek obsahuje pouze 84 hesla. Všechna hesla jsou členěna podtitulky a je k nim připojena poměrně obsáhlá bibliografie. Např. heslo sociální jednání je rozděleno do těchto částí: počátky sociologie jako vědy o společnosti; Weberova chápající sociologie; Parsonsova teorie sociálního jednání; Habermasova teorie jednání; sociální jednání – determinované provádění voleb, nebo tvůrčí adaptační proces?; etnometodologická vize společnosti; Giddensova a Eliasova koncepce jednání a jeho vztahu k sociální struktuře.

3. Encyklopedie obsahuje i hesla biografická v podobě někdy poměrně rozsáhlých „medailonů“ světově proslulých sociologů (Durkheimovi je např. věnováno téměř 8 stran) i některých sociologů domácích. Z posledně jmenovaných jsou zásadně uvedeni pouze ti, kteří již nežijí. V prvním svazku jsou takto pojednání tito autoři: P. Bourdieu, J. S. Coleman, A. Comte, Ch. H. Cooley, S. Z. Czarnecki, É. Durkheim, A. Giddens, E. Goffman, J. Habermas, G. C. Homans a J. Chalasiński, v dalších svazcích to budou L. Krzywicki, P. Lazarsfeld, B. Malinowski, K. Mannheim, K. Marx, G. H. Mead, R. K. Merton, M. Ossowska, S. Ossowski, V. Pareto, T. Parsons, L. Petrażycki, G. Simmel, P. Sorokin, H. Spencer, F. Tönnies, M. Weber a F. Znaniecki.

4. V hesláři encyklopedie se nepočítá kromě polské sociologie se samostatným zpracováním sociologie žádného jiného národa. Základní informace tohoto druhu bude zřejmě obsahovat heslo národní sociologie ze 3. svazku a zčásti se o nich dočteme v hesle institucionalizace sociologie ze svazku prvního.

5. V polské encyklopedii najdeme některá důležitá hesla, která náš slovník neobsahuje; např. bezdomovectví, globalizace a teorie světového systému.

Polská *Sociologická encyklopedie* bude po svém úplném vydání podobně jako náš *Velký sociologický slovník* dílem mimořádného a jedinečného významu, o jehož realizaci snilo několik generací polských sociologů. V obou případech jde v našich národních sociologiích od počátku jejich existence o první práce tohoto druhu. Lze bez nadsázky hovořit o dílech monumentálních, a to jak z hlediska organizátorské i intelektuální energie, jež byla na jejich uskutečnění vynaložena, tak z hlediska dosažených výsledků i teoretického a didaktického působení. Je příjemné být příslušníkem sociologické generace, která se vydání těchto děl dočkala a na jejich vytvoření se podílela. Nepochybují, že z jejich bohatství budou čerpat cenné informace i podněty pro další práci rovněž sociologové příštích desetiletí.

Jan Sedláček